

"אך פדה תפדה את בכור האדם"

**שרו של עשו שנאבק עם יעקב על הבכורה
נלחם עם כל בכור שניצל בזכות הפדיון**

(לרגל שמחת פדיון הבן אצל שני נינים שיחיו בחסדי ה')

והנה בתוספות (שם ד"ה לבי ישוע הבן) תמחו על רש"י: "וקשה דאף על גב דמתרגמינן פדיה פורקן, מכל מקום אין שייך לשון ישועה". אך לפי דברי הזוהר הקדוש מיושב היטב פירוש רש"י, שהרי מצות פדיון הבן הוא בבחינת ישועה, לפדות ולהציל את הבן הבכור מציפורניו של מלאך המות שלא יוכל לשלוט עליו.

**אות ה' שנברא בה העולם
היא שורש החיים**

מעתה יאירו עינינו להבין מה שצונו הקב"ה לפדות את הבכור בה' סלעים, כנגד האות ה' שהוסיף הקב"ה לשמו של אברהם, על פי מה שדרשו בגמרא (מנחות כט.) מקרא שכתוב (ישעיה כו-ד): "כי ביה ה' צור עולמים", עולם הבא נברא באות י' עולם הזה נברא באות ה'. עוד מבואר בזוהר הקדוש (פרשת נשא קכג.) כי האות ה' שברא בה הקב"ה את העולם היא שורש החיים לכל הנבראים, לכן הפוגם ח"ו באות ה' גורם לסילוק החיים, וזהו כוחו של מלאך המות לסלק מן האדם ח"ו את האות ה' שורש החיים ועל ידי זה הוא מת, והנה הדברים בלשון קדשו בענין האות ה':

"בה אתברי כל עלמא, ועלה קיימין שמיא וארעא וימא וכל בריין דאתברון, דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, בה' בראם. ואם היא אתרחקת מעלמא אפילו רגעא, כלא אתחרב ואתבטל ולא הוי קיומא בעלמא. האי ה' לא תיזיל מגופא ובה קיימא, וכד היא תיזיל מיניה הא סם המות תיתי ותשרי עליה, דתתקרי טומאה, נבלה, פסולה, מלאך המות, חושך, אפלה, ושריא על גופא דבר נש, ובההוא זמנא אתקרי בר נש מת".

ובתרגום ללשון הקודש:

"בה נברא כל העולם, ועליה קיימים שמים וארץ וימים וכל הבריות שנבראו, דכתיב אלה תולדות השמים והארץ בהבראם, בה' בראם. ואם היא מתרחקת מן העולם אפילו רגע, הכל נחרב ומתבטל ולא היה קיום בעולם. ה' זו לא תלך מהגוף

דא מלאך המות, ועל דא בההוא פורקנא אתקיים דא דחיים ואתחלש ההוא דמות, בפורקנא דא קני ליה חיים כמה דאתמר, וההוא סטרא בישא שבק ליה ולא אחיד ביה".

בתרגום ללשון הקודש:

"מצוה שלש עשרה, לעשות פדיון לבנו לקשר אותו בחיים, כי שני ממונים הם, אחד של חיים ואחד של מות, ועומדים על האדם [בכור שנוולד], וכאשר יפדה אדם את בנו, מיד אותו של מות הוא פודה אותו, ולא יוכל לשלוט עליו. וזה סוד (בראשית א-לא) וירא אלקים את כל אשר עשה, בכלל, והנה טוב, זה מלאך חיים, מאד, זה מלאך המות, ולכן באותו פדיון מתקיים זה של חיים ונחלש אותו של מות, בפדיון זה הוא קונה לו חיים כמו שלמדנו, ואותו צד רע עוזב אותו ולא נאחז בו".

בהגהות מהרצ"א לבעל "בני יששכר" על הזוהר (שם) מציין, כי דברי הזוהר הקדוש הם מקור למה שכתב בספר חסידים (סימן שלד): "מעשה בבחור אחד שהיה נטוי למות, אמר תפדוני כך היה צועק, אמרו לחכם מה הוא אומר, אמר להם שמא הוא בכור, אמרו כן, אמר להם לפדותו ויחיה, מיד נתנו לכהן ה' סלעים וחיה כ"ה שנים אחר כך".

וזהו גם כן המקור למה שכתב הגה"ק החיד"א זצ"ל ב"מדבר קדמות" (מערכת פ אות י):

"מסורת בידינו מפי זקנים שקבלו מהקדמונים, כי איש אשר יקיים מצות פדיון בנו הבכור כדיו, ויתן ה' סלעים לכהן בשמחה, והיו לו לגמרי, שלא יחזיר הכהן שום דבר בשום אופן, יהיה בטוח שהילד יחיה וינצל מפגעי חוליי הילדים ויגדל והיה לאיש".

ב"לקוטי פנחס" על הלכות פדיון הבן (סימן שה ס"ק מז) מביא בשם "ערך שיי", שמיישב על פי הזוהר הקדוש מה שמצינו בגמרא (ב"ק פ.ג): "רב ושמואל רב אסי איקלעו לבי שבוע הבן ואמרי לה ישוע הבן". ופירש רש"י: "שבוע הבן, ברית מילה על שם שעברו עליו שבעה ימים. ישוע הבן, משתה שעושים לפדיון הבן בכור, וישוע מתרגמינן פורקן כמו פדיון".

בפרשתנו פרשת קרח אנו למדים על מצות פדיון הבן בחמשה סלעים (במדבר יח-טו): "אך פדה תפדה את בכור האדם... ופדויו מבן חודש תפדה בערך כסף חמשת שקלים בשקל הקודש עשרים גרה הוא". והנה על עצם מצות פדיון בכור כבר כתוב בסוף פרשת בא (שמות יג-ג): "וכל בכור אדם בבניך תפדה". אך שם אינו מבואר כלל איך לפדותו, וכאן מפרש הכתוב שמצוה לפדותו בחמשה שקלים.

הנה כי כן לרגל שמחת מצות פדיון הבן בחסדי ה', דבר בעתו מה טוב להתבונן במצוה קדושה זו, מהו הענין שצריך לפדות כל בכור. זאת ועוד, צריך ביאור להבין הטעם שצונו הקב"ה לפדותו דוקא בחמשה שקלים שהם ה' סלעים. והנה בזוהר הקדוש (פרשת בא מב.) מבואר הטעם לכך, כי ה' סלעים הם כנגד אות ה' שהוסיף הקב"ה לאברהם: "פדיון הבכור כסף ה' סלעים כחושבן ה' דאברהם". אך עדיין צריך ביאור, מהו הקשר בין מצות פדיון הבן לאות ה' שניתוספה לאברהם.

**מלאך החיים ומלאך המות
נאבקים על הבכור**

פתח דברינו יאיר במה שמצינו חידוש גדול בזוהר הקדוש (הקדמה יד.) לבאר המצוה של פדיון בכור, כי כאשר נולד בן בכור ישראל, מיד עומדים עליו שני מלאכים מלאך החיים ומלאך המות הנלחמים זה בזה, מלאך החיים משתדל בכל כוחו להעניק לו חיים, ואילו מלאך המות משתדל בכל כוחו להמיתו ה' ישמרנו, ועל ידי שאדם מקיים מצות פדיון בכור, הרי הוא פודה את הבכור מידו של מלאך המות שלא יוכל לשלוט עליו, והנה הם דברי הזוהר הקדוש שמנה שם יסודי המצוות שצריך לקיים:

"פקודא תליסר, למעבד פורקנא לבריה לקשרא ליה בחיין, דתריין ממנן נינהו, חד דחיין וחד דמותא וקיימין עליה דבר נש, וכד יפרוק בר נש לבריה, מיידא דההוא מותא פריק ליה ולא יכל לשלטה עליה. ורזא דא (בראשית א-לא) וירא אלקים את כל אשר עשה, בכלל, והנה טוב, דא מלאך חיים, מאד,

זוהר הקדוש: מלאך החיים ומלאך המות נאבקים על הבכור, ועל ידי מצות פדיון הוא יוצא ממות לחיים

רבי אברהם גלאנטי: מלאך המות מתמלא חימה, על שהרג הקב"ה בכורי מצרים והציל את בכורי ישראל

רעיון חדש: מלאך המות שרו של עשו שנאבק עם יעקב שקנה מעשו את הבכורה רוצה להרוג את הבכור

מדרש: "אדם הראשון היה בכורו של עולם", ועשה לו הקב"ה בגדי כהונה כדי שיוכל להקריב קרבנות

מצרים והציל את בכורי ישראל, והוא מעורר קטרוג ומשתדל בכל כוחו להרוג את הבן הבכור. הנה כי כן מטעם זה צוה הקב"ה לפדות את הבכור בה' סלעים, שהם כנגד ה' אצבעות היד שהכה הקב"ה בכורי מצרים, ועל ידי זה נופל פחד על מלאך המות שלא יכה אותו הקב"ה כפי שהכה כל בכורי מצרים, והוא נכנע שלא להזיק לבן הבכור.

המשך המאבק של שרו של עשו עם יעקב אבינו

כדרכה של תורה שנדרשת בשבעים פנים, רחש לבי דבר טוב, אומר אני מעשי למלך, לשוני עט סופר מהיר, להעלות על שלחן מלכים, מאן מלכי רבנו, רעיון חדש בענין מצות פדיון הבן, כי מלחמה זו בין מלאך המות למלאך החיים, על החיים של כל בן בכור שנולד בישראל, שמסתיימת בניצחון של מלאך החיים בזכות קיום מצות פדיון הבן, שורשה במעגלי מלחמות קודמות שכבר ניהל הס"מ כנגד קדושת הבכורה, ונפתח את מסענו במאבק קדום שנאבק שרו של עשו עם יעקב אבינו כמו שכתוב בפרשת וישלח (בראשית לב-כה):

"ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו עד עלות השחר, וירא כי לא יכול לו ויגע בכף ירכו ותקע כף ירך יעקב בהאבקו עמו, ויאמר שלחני כי עלה השחר, ויאמר לא אשלחך כי אם ברכתני, ויאמר אליו מה שמך, ויאמר יעקב, ויאמר לא יעקב יאמר עוד שמך כי אם ישראל, כי שרית עם אלהים ועם אנשים ותוכל, וישאל יעקב ויאמר הגידה נא שמך, ויאמר למה זה תשאל לשמי, ויברך אותו שם".

מי היה איש זה שנאבק עם יעקב, רש"י מפרש כי איש זה היה שרו של עשו, ומקור הדבר במדרש תנחומא (פרשת וישלח סימן ח) שמגלה לנו גם את שמו: "ויאבק איש עמו, זה סמאל"ל שרו של עשו". וכן מבואר בזוהר הקדוש (פרשת וישלח קע): "וההוא מלאך שרו של עשו היה ואיהו סמאל"ל".

בחמשה סלעים כדי להוציאו משליטתו של מלאך המות למלאך החיים. ומצינו ביאור על כך ב"אור החמה" על הזוהר (שם) בשם המקובל האלקי רבי אברהם גלאנטי:

"אפשר הטעם מפני שהקב"ה הרג בכורי מצרים, נשאר לו לסמאל משטמה עם ישראל, ולכן צריך שהפדיון יהיה ה' סלעים, כנגד מכת בכורות שנעשו בידו של הקב"ה שהם ה' אצבעות, לכן אמר כאן בפדיון הבכור גם כן שיפדהו, כי בחמש סלעים שהאדם פודהו, בהם ממש פודהו מהמות, וזהו שאמר לקשרא ליה בחיים".

נרחיב קצת בביאור דבריו הקדושים על פי מה שמצינו טעם למצות פדיון בכור, משום שהרג ה' את כל בכורי מצרים והציל את בכורי ישראל, כמו שכתוב (שמות יג-ד): "והיה כי ישאלך בנך מאחר לאמר מה זאת, ואמרת אליו בחוזק יד הוציאנו ה' ממצרים מבית עבדים, ויהי כי הקשה פרעה לשלחנו ויהרוג ה' כל בכור בארץ מצרים מבכור אדם ועד בכור בהמה, על כן אני זוכר לה' כל פטר רחם הזכרים וכל בכור בני אפדה".

והנה בשעת קריעת ים סוף קטרג הס"מ שהוא מלאך המות על ישראל, שגם הם עבדו עבודה זרה במצרים, לכן אינם ראויים שיעשה להם הקב"ה ניסים, כמבואר במדרש (ילקוט שמעוני פרשת בשלח רמז רלד):

"והמים להם חומה, שירד סמאל ואמר לפניו, רבנו של עולם לא עבדו ישראל עבודה זרה במצרים [בלשון תמיהה] ואתה עושה להם ניסים, והיה משמיע קולו לשר של ים, ונתמלא עליהם חמה ובקש לטבען, מיד השיב לו הקב"ה, שוטה שבעולם, וכי לדעתם עבודה והלא לא עבדוהו אלא מתוך שעבוד ומתוך טרוף דעת, ואתה דן שוגג כמזיד ואונס כרצון".

לכן כאשר רואה הס"מ בן בכור של איש ישראל, הוא נזכר במה שהרג הקב"ה את בכורי

ובה מתקיים, וכאשר היא הולכת ממנו הרי סם המות יבוא וישרה עליו, שנקרא טומאה, נבלה, פסולה, מלאך המות, חושך, אפלה, ושורה על גופו של בן אדם, ובאותו זמן נקרא בן אדם מת".

זאת ועוד מבואר בזוהר הקדוש (פרשת פנחס רטז): כי האות ה' שהוסיף הקב"ה לאברהם היא האות ה' שברא בה את העולם, כמו שכתוב (בראשית ב-ד): "אלה תולדות השמים והארץ בהבראם", ודרשו (ב"ר יב-י): "בהבראם - בה' בראם". ולפי האמור הביאור בזה, שמסר הקב"ה לאברהם אבינו לו ולזרעו אחריו, להתקשר עם הקב"ה שברא את העולם באות ה', כדי להמשיך משם שורש החיות לכל ישראל.

הנה כי כן מטעם זה צוה הקב"ה לפדות את הבכור בה' סלעים כנגד האות ה' שהוסיף לשמו של אברהם, כי בזכות זה הוא יוצא משליטת מלאך המות, שממית את האדם על ידי שהוא מנתקו מהאות ה' שהיא שורש החיים, והוא זוכה להמשיך חיים מהאות ה' של אברהם שבזכותו נברא העולם.

בענין זה ראוי להביא דבריו הקדושים של הרה"ק מראפשיץ ז"ע ב"זרע קודש" (פרשת בא בפסוק החודש הזה לכם), כי אדם צריך לחדש את עצמו על ידי האות ה' שהיא שורש החיים:

"והנה ההתחדשות הוא ממקור הבריאה, שהוא אות ה' (אקדמות) אתא קלילא דלית בה מששותא... כמו שדרשו חז"ל בהבראם, בה' בראם, ולכן מצינו שהכל ה' ענינים, ה' חושים במחשבה, ה' מוצאות הפה בדיבור, וה' מדות, חסד גבורה תפארת נצח הוד, וכן כח ההולדה גם כן בה' על דרך (בראשית מז-כג) הא לכם זרע כידוע, שלכן רחל היתה עקרה, שלא היה לה ה' בשמה, כי הבריאה וההולדה הכל מאות ה', כי העולם נברא בה' חומשי תורה, שהתורה אומרת (ב"ר א-א) אני הייתי כלי אומנתו של הקב"ה, ולכן הכל בכח הה'".

ולכן כשאדם רואה בעצמו שאינו יוצא ידי חובתו בעבודתו יתברך שמו, ורוצה לחדש את עצמו, צריך גם כן לחדש את עצמו בכח הה', להתמיד מאד בה' חומשי תורה, ותורה שבעל פה, על דרך שאמרו חז"ל (ויק"ר כה-א) אם רגיל ללמוד דף א' ילמוד שני דפים, ואחר כך לבקש מאוד מהש"ת (תהלים נא-יב) לב טהור ברא לי אלהים ורוח נכון חדש בקרבי, שהוא התחדשות רוח כנ"ל שהה' הוא אויר ורוח".

מדוע רודף מלאך המות אחרי הבכור להורגו

אמנם כל משכיל יבין כי דברי הזוהר הקדוש צריכים ביאור, מה חטאו ומה פשעו של הבן הבכור שמלאך המות נאבק להמיתו, וצריך לפדותו

כיון שמת אדם מסרן לשת, שת מסרן למתושלח, כיון שמת מתושלח מסרן לנח, עמד נח והקריב קרבן... מת נח ומסרן לשם... מת שם ומסרה לאברהם... מת אברהם ומסרה ליצחק, עמד יצחק ומסרה ליעקב. וכי יעקב בכור היה, אלא שאת מוצא שנטלה יעקב מן עשו בערמה, אמר לו (שם כה-לא) מכרה כיום את בכורתך לי... אמר עשו מה אני מבקש מן הבכורה הזאת, שנאמר (שם לב) הנה אנכי הולך למות וגו'."

הרי לנו דברים ברורים במדרש: "אדם הראשון היה בכורו של עולם". זאת ועוד יש ללמוד ממדרש זה, כי גם אחרי שחטא אדם בעץ הדעת, לא לקח הקב"ה ממנו את קדושת הבכורה, אלא עשה לו בגדי כהונה כדי שיוכל להקריב קרבנות, כמבואר במדרש: "וכיון שקירב קרבנו שנאמר ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס, לבש בגדי כהונה גדולה, שנאמר ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם". והרי פסוק זה נאמר אחרי שחטא.

והטעם לכך הוא כי מיד אחרי שחטא בעצת הנחש הקדמוני שב בתשובה שלימה, כמבואר בגמרא (עירובין יח:): "היה רבי מאיר אומר, אדם הראשון חסיד גדול היה, כיון שראה שנקנסה מיתה על ידו, ישב בתענית מאה ושלשים שנה". ומה שהקריב קרבן אחרי החטא, היה גם כן כדי להביא בכך קרבן כפרה על מה שחטא, לכן עשה לו הקב"ה בגדי כהונה, להראות שלא איבד בכך את קדושת הבכורה.

הנחש רצה לקלקל את קדושת הבכורה של אדם הראשון

כבר אמר החכם מכל אדם (קהלת ז-ט): "גם את זה לעומת זה עשה האלקים". לכן כנגד אדם הראשון שהיה בכורו של עולם מצד הקדושה, עמד כנגדו הנחש הקדמוני שהיה בבחינת הבכור שמצד הקליפה. וזהו שמעיד עליו הכתוב (בראשית ג-א): "והנחש היה ערום מכל חית השדה אשר עשה ה' אלקים". ומפרש בתרגום אונקלוס: "וחויה הוה חכים מכל חיות ברא". הרי שהיה חכם מכל בעלי חיים, אלא שהיה חכם להרע כמו שתרגם בתרגום יונתן בן עוזיאל: "וחויה הוה חכים לביש מכל חיות ברא".

והנה מבואר בפרקי דרבי אליעזר (פרק יג) כי סמא"ל רכב על הנחש ונתלבש בו כדי להחטיא את אדם וחווה, ולפי דברינו התכוון לקלקל בכך את קדושת הבכורה של אדם הראשון מצד הקדושה, כדי שיישאר רק הוא בבחינת הבכור שמצד הקליפה, אולם אף שהצליח להחטיא את האדם לא היה יכול לקחת ממנו הבכורה, בזכות התשובה ששב אדם הראשון על חטאו.

הנחש הקדמוני שהיה בבחינת בכור דקליפה, החטיא את אדם הראשון כדי לקלקל את קדושת הבכורה

יעקב אבינו גלגולו ותיקונו של אדם הראשון, קנה את הבכורה מעשו הרשע גלגולו של הנחש הקדמוני

רבינו בחיי: "ואם תחפש בכתובים תמצא, כי כשם שקרא הקב"ה לישראל בכור, כך קרא את עצמו בכור"

פדיון הבכור בה' סלעים כנגד האות ה' שברא בה הקב"ה את העולם, כדי לקשרו עם קדושת הבכורה של הקב"ה

שנימק הקב"ה למשה רבינו טעם על מכת בכורות (שמות ד-כב): "ואמרת אל פרעה כה אמר ה' בני בכורי ישראל, ואומר אליך שלח את בני ויעבדני, ותמאן לשלחו הנה אנכי הורג את בנך בכורך". ופירש רש"י: "ומדרשו כאן חתם הקב"ה על מכירת הבכורה שלקח יעקב מעשו". הרי לנו דברים ברורים כי מכת בכורות היא עונש, על שעבדו המצרים עם ישראל שהם בכורם של הקב"ה שקנה יעקב מעשו.

נמצא לפי זה כי הטעם של ה"אור החמה", שמלאך המות רוצה להרוג את הבכור משום שהוא כועס על מכת בכורות, והטעם שלנו שהוא כועס על יעקב אבינו שקנה מעשו את הבכורה בניזיד עדשים, שני הטעמים עולים בקנה אחד כפתור ופרח, כי הוא רוצה לערער על קדושת הבכורה שזכה בה יעקב אבינו לו ולזרעו אחריו.

מלחמת הנחש הקדמוני עם אדם הראשון בכורו של עולם

בדרך זו במסילה נעלה להוכיח, כי מאבק זה שניהל שרו של עשו כנגד יעקב אבינו, שורשו במאבק קדום שכבר ניהל הנחש הקדמוני הוא הס"מ כנגד אדם הראשון, שמצד היותו בכור לכל הנבראים אחריו היה הבכור הראשון בעולם, שזכה להתקדש בקדושת הבכור לעבוד עבודת הקרבנות, והנה מאמר המדרש (במדבר ד-ח) על הפסוק (במדבר ג-מו):

"קח את הלויים תחת כל בכור בני ישראל וגו'. אמרו רבותינו למה צוה הקב"ה לפדות בכורי ישראל בלויים, שבתחילה היו הבכורות משמשין עד שלא עמד שבט לוי... טול מתחילת ברייתו של עולם, אדם הראשון היה בכורו של עולם, וכיון שקירב קרבנו שנאמר (תהלים סט-לב) ותיטב לה' משור פר מקרין מפריס, לבש בגדי כהונה גדולה, שנאמר (בראשית ג-כא) ויעש ה' אלקים לאדם ולאשתו כתנות עור וילבישם, בגדי שבח היו, והיו הבכורות משתמשין בהם.

והנה כאשר נתבונן נראה כי שרו של עשו נאבק עם יעקב על הברכות שלקח יעקב מעשו, דבר זה אנו למדים ממה שאנו רואים, כי אחרי ששרו של עשו לא היה יכול לנצח את יעקב וביקש ממנו: "שלחני כי עלה השחר", אמר לו יעקב: "לא אשלחך כי אם ברכתני". ופירש רש"י: "הודה לי על הברכות שברכני אבי שעשו מערער עליהן".

מלאך המות נאבק עם יעקב על קדושת הבכורה

עתה הבה נתבונן עוד ונראה, כי שורש המלחמה בין עשו ושרו על הברכות, הוא בעצם מלחמה על קדושת הבכורה שקנה יעקב מעשו בניזיד עדשים. דבר זה אנו למדים ממה שאמר עשו ליצחק אביו (בראשית כז-לו): "ויאמר הכי קרא שמו יעקב ויעקבני זה פעמיים, את בכורתי לקח והנה עתה לקח ברכתני".

ופירש רש"י בשם מדרש תנחומא: "למה חרד יצחק, אמר שמא עון יש בי שברכתי קטן לפני גדול ושנית סדר היחס, התחיל עשו מצעק ויעקבני זה פעמים, אמר לו אביו מה עשה לך, אמר לו את בכורתי לקח, אמר בכך הייתי מצר וחרד, שמא עברתי על שורת הדין, עכשיו לבכור ברכתי, גם ברוך יהיה".

הרי לנו דברים ברורים כי יעקב זכה בברכות בזכות הבכורה שקנה מעשו, מזה נשכיל להבין כי שרו של עשו שבא להילחם עם יעקב על הברכות, התכוון בעצם להילחם על מכירת הבכורה ליעקב שגרמה לכך שיזכה גם בברכות. הנה כי כן מטעם זה כל בכור שנולד בישראל, שיש לו קדושת בכור מטעם שיעקב אבינו היתה לו קדושת בכור, בא מלאך המות שהוא שרו של עשו ונלחם עם מלאך החיים להרוג את הבכור, כמו שנאבק עם יעקב וביקש להורגו על שקנה ממנו הבכורה.

ונראה לשלב טעם זה עם הטעם של רבי אברהם גלאנטי, שמלאך המות רוצה להרוג את הבכור משום שהוא כועס על הריגת בכורי מצרים, והשארת בכורי ישראל בחיים חיותם, על פי מה

כל בכור, אלא שנתקדש ונקדש על שם ישראל, דכתיב בני בכורי ישראל, כביכול עמהם היה בשעת השעבוד, והיינו דכתיב שלח את בני ויעבדני ולא אמר שלח את בכורי.

הרי לנו דברים ברורים כי שורש קדושת הבכורה הוא, מהקב"ה עצמו שהוא ראשית לכל הנבראים, ומאחר שישראל הם בני אל חי דבוקים בהקב"ה, אשר נפח בהם נשמה אלקית חלק אלוך ממעל, כמו שכתוב (בראשית ב-ז): "ויפח באפיו נשמת חיים", לכן נתקדשו גם הם בקדושת הבכורה של הקב"ה.

מכל האמור נשכיל להבין כי עיקר המלחמה בין הבכור שמצד הקדושה ובין הבכור שמצד הקליפה, כי הסי"מ רוצה לעקור את קדושת הבכור על ידי שמנסה לנתק את קדושת הבכור מהקב"ה, לכן אנו רואים כי הנחש הקדמוני ברצותו לקלקל את קדושת הבכורה של אדם הראשון, הכניס דברי כפירה כנגד הקב"ה שלא ברא את העולם, כמו שפירש רש"י (בראשית ג-ה): "מן העץ אכל וברא את העולם".

הנה כי כן מטעם זה צוה הקב"ה לפדות בכור, על ידי שנותנים לכהן שהוא שליחו של הקב"ה ה' סלעים, אשר כפי המבואר בזוהר הקדוש הוא כנגד האות ה' שהוסיף הקב"ה לשמו של אברהם, שהיא כנגד האות ה' שברא בה את העולם, כי בנתינה זו אנו מקשרים את הבכור עם הקב"ה אשר ממנו שואב הבכור את קדושתו, ועל ידי זה אנו פוידים את הבכור מידו של מלאך המות, ומכניסים אותו תחת שליטתו של מלאך החיים, השואב את כוחו מהקב"ה שורש כל החיים, המשפיע חיים לעולם על ידי האות ה'.

נסיים בדברי רבינו בחיי פרשת כי תשא (שמות ד-ב), כי אפילו אחרי שניטלה עבודת הקרבנות מהבכורים עדיין יש להם תוספת קדושה:

"כל בכור בניך תפדה ולא יראו פני ריקם. מי שזוכה שהוא בכור מעלה גדולה היא, והוא רמז להקב"ה שהוא בכורו של עולם, ועבודת הקרבנות מימות עולם בבכורות היתה, ולכך קנאה יעקב אבינו ומכרה עשו הרשע שביזה עבודת ה' יתברך, ואחרי כן נפסלו הבכורות במעשה העגל, והופרשו הלויים במקומם שתהיה העבודה בהם ולא בבכורות, ואף על פי שאין העבודה בהם, יש להם מעלה ויתרון על שאר בני אדם מצד שהם בכורות".

והנה בזכות מכירת הבכורה זכה יעקב בברכות של יצחק אביו שאמר: "גם ברוך יהיה", ועל כך כעס שרו של עשו הוא הסי"מ שרכב על הנחש הקדמוני, כדי להחטיא את אדם הראשון ולקחת ממנו את קדושת הבכורה, ועתה כשראה כי יעקב גלגלו ותיקונו של אדם הראשון קנה מעשו את הבכורה, לכן יצא למלחמה כנגדו: "ויאבק איש עמו", אולם הפעם לא היה יכול לנצח את יעקב, ואף הוכרח להודות לו על הברכות ועל הבכורה.

הנה כי כן יאירו עינינו להבין הכעס של מלאך המות שרו של עשו, בכל פעם שהוא רואה שבכור נולד בישראל שיש לו קדושת הבכורה שירש מיעקב אבינו, לכן כמו שרכב על הנחש כדי להחטיא את אדם הראשון ולקחת ממנו את קדושת הבכורה, ואחר כך נאבק עם יעקב אבינו שופריה דאדם הראשון לקחת ממנו הבכורה, כך הוא מתמלא כעס להרוג את הבכור ולקחת ממנו את קדושת הבכורה, אלא שגם הפעם מפיר הקב"ה עצתו ומקלקל את מחשבתו בזכות מצות פדיון הבן.

ה' סלעים להתקשר עם הקב"ה שורש קדושת בכור

בדרך זו במסילה נעלה לבאר המצוה לפדות את הבכור בה' סלעים שנותנים לכהן, אשר על ידי זה פוידים את הבכור שיצא משליטתו של המלאך המות תחת שליטתו של מלאך החיים, על פי שלמדנו יסוד נפלא המאיר לנו את כל הענין של קדושת בכור, כי בעצם שורש כל השורשים של קדושת בכור היא מהקב"ה בעצמו, שבהיותו ראש וראשון לכל הנבראים הרי הוא עצמו כביכול קדוש בקדושת הבכורה. יסוד נפלא זה אנו למדים מדברי רבינו בחיי פרשת שמות (שמות ד-ב):

"ואם תחפש בכתובים תמצא, כי כשם שקרא הקב"ה לישראל בכור במכת בכורות, כך קרא את עצמו בכור, הוא שכתוב (שמות יג-ב) קדש לי כל בכור, ופירוש קדש אותי בכלל הבכורות... והעולה לנו מזה, כי מה שקרא בכור לישראל ולעצמו יתברך אחרי מכת בכורות שהוא זמן הגאולה, מה שלא קרא קודם לכן, יתבאר מזה שהיה עמהם בצרת השעבוד, ואין הבכורה ניכרת בהם כביכול.

וכך מצאתי בספר הבהיר (אות קד) שאלו תלמידיו לרבי אליעזר, רבי מאי דכתיב קדש לי כל בכור, וכי הוי הקב"ה בכור, אמר להם אין, קדש לי

עתה הבה נראה נפלאות גלגלי הדורות, כי מלחמה זו שהתחיל בה הנחש הקדמוני בסיוע של הסי"מ שרו של עשו שרכב עליו, במטרה להחטיא את אדם הראשון כדי לקחת ממנו את קדושת הבכורה, מלחמה זו חזרה שנית בין יעקב אבינו לעשו הרשע. והענין בזה על פי המבואר ב"שער הפסוקים" לרבינו האריז"ל (פרשת ויגש ד"ה ויאמר יעקב אל פרעה), כי יעקב אבינו היה גלגולו ותיקונו של אדם הראשון, כמבואר בזוהר הקדוש (בראשית לה:): "דהא יעקב דוגמא דאדם הראשון הוה דיעקב שופריה דאדם הראשון הוה". ועל זה רמזו חז"ל באמרם (בי"מ פד): "שופריה דיעקב אבינו מעין שופריה דאדם הראשון".

והנה כמו שיעקב היה גלגולו של אדם הראשון, כך היה עשו הרשע גלגולו של הנחש הקדמוני, כמו שכתוב בפרשת תולדות (בראשית כה-כז): "ויהי עשו איש יודע ציד". ומפרש בתרגום אונקלוס ובתרגום יונתן: "והוה עשו גבר נחשירכן". וכתב השל"ה הקדוש (פרשתנו תורה אור ד"ה ועתה אבאר) בשם הצינוני שהן שתי מילים: "נחש ירכן, שהיה סימן נחש על ירכו של עשו, לרמוז כי הוא מסטרא דנחש".

וכן מבואר בזוהר הקדוש (פרשת תולדות קלח), כי עשו הוא הנחש הקדמוני שהחטיא את אדם וחוה בדברי השקר שלו, לכן בלידת יעקב קרא אותו הקב"ה יעקב שהוא מלשון רמיה על דרך (בראשית כז-ל): "ויעקבני זה פעמיים", לרמוז כי כמו שהנחש מפיל את האדם ברמאות, כך צריך להתחכם כנגדו ברמאות בבחינת: "עם עיקש תתפתל".

לפי זה ירווח לנו להבין, כי כמו שניסה הנחש בהיותו ערום מכל חית השדה, להחטיא את האדם ולקחת ממנו קדושת הבכורה, כך חשב עשו הרשע שנוולד ראשון לקחת הבכורה מיעקב גלגול אדם הראשון. אולם הקב"ה מסבב כל הסיבות הפר את עצתו וקלקל את מחשבתו, על ידי שבא עשו מן השדה עיף ורעב (בראשית כה-ל): "ויאמר אל יעקב הלעיטני נא מן האדום האדום הזה כי עיף אנכי", ויעקב שהבין כי מן השמים נסתבב הדבר להחזיר את הבכורה לצד הקדושה, לכן אמר לו מיד (שם לא): "מכרה כיום את בכורתך לי", ועשו שנתגבר עליו יצר התאוה הסכים לכך, ומכר לו את הבכורה בעד נזיד עדשים.

לרפואה השלימה של האשה החשובה מרת לאה בת וירג'ני שתחי' - נדבת משפחת מהדב הי"ו -

לקבלת המאמרים באימייל: mamarim@shvileipinchas.com